

HUSIȚII ÎN MOLDOVA – O PILDĂ DE RESPECTARE A LIBERTĂȚII DE CONȘTIINȚĂ ÎN EVUL MEDIU ROMÂNESC

Dr. Dacian BUT-CĂPUȘAN

*Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babes-Bolyai”, Cluj-Napoca
dbutcapusan@yahoo.ro*

Abstract: Hussites in Moldova - An Example of Respect for Freedom of Conscience in the Romanian Middle Ages

The Protestant Reformation of the sixteenth century does not appear ex nihilo, but it will stand out on an upward flow of Church reform, a flow in which the Hussite movement also has a significant role to play. Unfortunately, Jan Hus did not know any of the writings of the Eastern Holy Fathers, did not come into direct contact with Orthodox spirituality, and historical conditions were of such a nature, as a rapprochement (union) of the Bohemian Brothers with the Orthodox Church could not be realized. A significant number of Hussites sought refuge in Romanian countries, being persecuted for their faith in neighboring states. In Moldavia they lived in the colonies and were not considered a danger to the native population of Orthodox faith with whom they came in contact. The Moldavian rulers Alexandru cel Bun (Alexander the Kind), Stefan cel Mare (Stephen the Great) and Bogdan cel Orb (Bogdan the Blind), Romanian Orthodox believers, showing tolerance and acceptance towards another religion, welcomed the Hussite and allowed them to settle and live in the cities of their country.

Keywords: *Moldavia, Jan Hus, Hussites, Protestant Reformation, Orthodox, freedom of conscience, tolerance*

Jan Hus și husiții

După sute de ani de conviețuire și uneori de colaborare condamnată cu instituțiile regimurilor feudale, Biserica Apuseană se va resimți profund,

„la sfârșitul secolului al XII-lea, Biserica romano-catolică devenise o mare putere seculară. Papii interveneau în alegerea episcopilor și egumenilor din toată lumea catolică, percepeau o dijmă din venitul tuturor bisericilor, exercitau o jurisdicție care făcea neconținute progrese și trimiteau legați (ambasadori) în toate țările pentru a-ți apăra interesele. Biserica crease un vast aparat administrativ, judiciar și fiscal care cuprindea toată lumea catolică”¹.

În secolul al XVI-lea când va izbucni Reforma ea se va dovedi profund răvășită și slăbită tocmai pentru că măsurile luate anterior au fost doar periferice. „Poziția Bisericii catolice a fost puternic zdruncinată în secolul al XV-lea. Schisma cea mare (1378-1429) - în cursul căreia au existat simultan mai mulți papi, unul cu sediul la Avignon, iar alții la Pisa sau la Roma, și care se excomunicau reciproc - a slăbit autoritatea centrală a papalității și a discreditat aremele ei spirituale: interdictul și excomunicarea”². Se poate spune că „Biserica romano-catolică a ajuns în secolele al XIV-lea - al XV-lea într-o perioadă de criză profundă. Tendința de supremație a papilor, cearta dintre sacerdoțiu și imperiu, captivitatea papală de la Avignon, decadența din rândul clerului superior abuzurile și noile inovații - merite, indulgențe, supramerite - vor duce la o discreditare a Bisericii romano-catolice, care nu mai răspundea necesităților spirituale ale credincioșilor”³.

Reforma protestantă a secolului al XVI-lea nu apare ex nihilo, ci ea se va detașa pe un flux ascendent de reformare a Bisericii, flux în care mișcare husită are și ea un rol de seamă⁴. *John Wycliff, Jan Hus și Girolamo Savonarola, Erasmus din Rotterdam* și alții, cunoscuți astăzi ca reformatori au fost acei teologi și preoți romano-catolici care au considerat că starea în care se afla Biserica Romano-Catolică nu era una în conformitate cu standardele cerute de Cuvântul lui Dumnezeu și au încercat

1 Acad. Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 256.

2 Acad. A. Oțetea, *Renașterea și Reforma*, pp. 249-250.

3 Drd. Daniel Benga, *Husiții, premergători ai Reformei. Prezența lor pe pământ românesc în Biserica Ortodoxă Română*, an CXVII (1999), nr. 1-6, p. 350.

4 Drd. D. Benga, *Husiții, premergători ai Reformei*, p. 350. Se poate vorbi de patru reforme: una lungă cuprinsă între secolele al XI-lea - al XIV-lea, a doua cuprinsă între secolele al XIV-lea - al XV-lea (pre-reforma care nu e doar o căutare a reformei, ci parte din fluxul ascendent al reformelor din Biserica apuseană a secolelor al XI-lea - al XVI-lea, a treia cea protestantă și a patra contrareforma sau reforma catolică întreprinsă de conciliul de la Trident (Pierre Chaunu, *Le temps des Réformes, La crise de la chrétienté, l'éclatement (1250-1550)*, Ed. Fayard, Paris, 1975, p. 21).

să lupte împotriva acestui sistem plin de abuzuri și de despotism.⁵ Ideile promovate de acești prereformatori vor sta la baza învățăturilor marilor reformatori. Paralel cu „primul și adevăratul pionier al Protestantismului”⁶, John Wycliff (1320-1384) în Anglia, „apar cu critici reformatoare în regatul Boemiei-Cehiei: Ioan Milici, Toma din Stitne și Matei din Ianov, canonic latin de la St. Vit”⁷.

Jan Hus (1369-1415), preot din 1401, din 1402 predicator la capela Betleem din palatul regal (demolată, între timp, la insistența iezuiților) și confesor al reginei Sofia, împletește activitatea de la catedră cu cea de la amvon, decan al Facultății de Filosofie și apoi rector al Universității din Praga, cea mai veche universitatea din Europa centrală, înființată în anul 1348 de Carol al IV-lea (1346-1378), cu mare talent oratoric comentează în predicile sale cartea *Triologus* a lui Wicliff.

Din timpul studiilor ia contact cu învățătura lui John Wycliff. Profesorii săi Stanislav din Znojmo, Ștefan din Kolin și prietenii săi Ștefan Páleč, Jakoubek din Stribro și Ieronim de Praga erau cu toții adepți ai reformatorului englez.

Hus cunoaște foarte bine viața imorală a ierarhiei, dar și viața nenorocită a țărănimii, „panii laici prefăcându-se lipsiți, jefuiesc pe țăraniilor, luându-le biruri. Și ce este mai respingător, prelații Bisericii, ca de pildă, papii, arhiepiscopii, episcopii, arhidiaconii, abatii, prelații, canonicii și complicitii lor, temându-se de sărăcie mai rău ca de foc își înmulțesc veniturile prin mijloace cu adevărat drăcești”⁸ și înțelege că misiunea vieții sale e de a fi de partea celor din urmă, luptând pentru cauza poporului. Trebuie să avem în vedere latura naționalistă a luptei lui Hus, care „avea un cuvânt greu de spus, căci clerul din Boemia era, poate, cel mai corupt și mai venal din Europa...ciupea cu dibăcie o coardă naționalistă, punând corupția și abuzurile mai ales în cărcă clericilor cu ranguri înalte, majoritatea germani. Boemia parte a Sfântului Imperiu roman de națiune germană, năzuia la independență”⁹.

5 Sorin H. Trifa, *Introducere în contextul Reformei Protestante din secolul al XVI-lea*, <http://www.bisericalutherana.ro/reforma-protestanta500/introducereincontextulreformeiprotestantedinsecolulalxvi-lea>, accesat la 06.03.2020.

6 Georges Blond, *Furioșii Domnului. Catolici și protestanți: patru veacuri de fanaticism*, trad. de Iulia Giroveanu și Sanda Mihăescu-Boroianu, Ed. Politică, București, 1976, p. 49.

7 Prof. M. Șesan, *Din căile reformatiei cehe în Mitropolia Banatului*, an XIII (1963), nr. 9-10, p. 437.

8 Mihail Dan, *Sub flamura Taborului*, Ed. Tineretului, București, 1959, pp. 78-79.

9 Georges Blond, *Furioșii Domnului*, p. 49.

La sfârșitul anului 1409 prelații catolici au obținut de la papa Alexandru al V-lea (1409-1410) o bulă împotriva partizanilor lui Wycliff. Stanislav din Znojmo și Ștefan Palec dau înapoi și se supun Bisericii oficiale¹⁰. La Praga, datorită aderenților lui Hus, au izbucnit mai multe incidente, preoții catolici fiind persecutați de aceștia. Papa a fost informat de incidente și l-a însărcinat pe cardinalul Colonna să cerceteze cazul Hus. Cardinalul l-a invitat să se prezinte la el, dar întrucât Hus a refuzat, a fost lovit cu anatema. Poporul praghez întâmpină cu arma în mână excomunicarea lui Hus.

Hus convoacă o adunare la Carolinum și protestează împotriva indulgențelor, la vânzarea cărora recursese papa Ioan al XXIII-lea (1410-1415). Regele Vaclav al IV-lea (1376-1419) interzice sub pedeapsa cu moartea de a se mai vorbi împotriva indulgențelor și de a se mai ataca autoritatea papală.

Papa Ioan al XXIII-lea excomunică, din nou, pe Jan Hus. Regele Vaclav, protectorul său de până atunci, i-a cerut lui Hus să părăsească imediat Praga, astfel, în octombrie 1412, el se refugiază în sudul Cehiei, la Kozi Hrádek (castelul Austi), unde a scris opera sa fundamentală *Tractus de Ecclesia (Tratat despre Biserică)*, structurată în 23 de capitole.

Ioan al XXIII-lea, în înțelegere cu împăratul german Sigismund I de Luxemburg (1410-1437), convoacă în toamna anului 1414 conciliul de la Konstanz (în Germania la granița cu Elveția), socotit al XVI-lea Conciliu general al Bisericii romano-catolice. Jan Hus primește din partea acestuia o scrisoare de protecție sau salv-conduct (asigurare personală de ocrotire). Papa îl primește cu bunăvoință, revocând anatema aruncată asupra lui. Dar întrucât nu se supune poruncii de a nu liturghisi și predica, episcopul Otto de Konstanz dispune arestarea lui și aruncarea într-o temniță dezgustătoare¹¹.

Conciliul a dezavuat 45 de propoziții husite. Împăratul, cardinalul Pierre d'Ailly și alți participanți au încercat să-l convingă să renunțe, dar fără succes. La 28 noiembrie 1414 s-a înfățișat înaintea papei și a cardinalilor.

La 4 mai 1415 examinatorii găsesc în scrierile sale 30 de afirmații eretice. Este audiat în iunie 1415, apără o parte din învățăături, dar despre

10 M. Dan, *Sub flamura Taborului*, p. 87.

11 Ellen G. White, *Tragedia veacurilor*, trad. de Nelu Dumitrescu, Casa de Editură Cuvântul Evangheliei, București, 1994, p. 103.

altele afirmă că nu provin de la el. Aflând că o comisie a conciliului a dispus condamnarea și arderea operelor sale, la 24 iunie 1414, Hus „a contraatacat violent conciliul, acuzându-l de rea-intenție diabolică”¹². În timpul acestui proces îndelungat, el a susținut cu statornicie adevărul și, în fața demnitarilor Bisericii și ai statului, el a înălțat un protest solemn și credincios împotriva corupției ierarhiei papale¹³.

În ședința din 6 iulie 1415, conciliul îl condamnă pe Jan Hus, ereticul din Praga, discipol al lui Wycliff, lipsit de demnitatea preoțească, exclus din Biserică, extrădat autorităților civile care în aceeași zi l-a ars pe rug. În timp ce flăcările îl cuprindeau, se spune că el ar fi exclamat înaintea judecătorilor: „Ardeți voi acum o găscă (hus în limba cehă înseamnă găscă), dar va veni o lebădă, pe care n-o veți mai putea arde!” Era o anticipare și o precizare a Reformei lui Martin Luther. „Ideea de a introduce reforme radicale - necesare în același timp în Biserică și în întreaga organizare a vieții laice - idee care va genera mișcarea religioasă a Reformei, impulsivonând-o și diversificându-i direcțiile, atinsese stadiul de maturizare încă în prima jumătate a secolului al XV-lea. Semnificativă pentru o asemenea reformă totală este lucrarea apărută spre sfârșitul războaielor husite, intitulată *Reformatio Sigismundi* (1439). Lucrarea făcea apel la împăratul Sigismund să pună capăt războaielor din Boemia și, îndeosebi, să impună întregii structuri sociale schimbări radicale, revoluționare. Documentul propunea nu numai o profundă reformă de ordin moral a Bisericii, ci și o restructurare fundamentală a întregii societăți”¹⁴.

Simbol al rezistenței împotriva germanilor, Hus a fost victima împăratului Sigismund, care vedea în el un rival periculos în Boemia. Moartea lui Jan Hus pe rug a fost privită în Boemia ca o jignire națională și a

12 Pr. prof. dr. Vasile V. Muntean, *Istoria creștină generală*, vol. II, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 63.

13 Ellen G. White, *Tragedia veacurilor*, p. 105. Menționăm că la acest conciliu a participat și reprezentanți ai Țărilor Române. Delegația condusă de Mitropolitul Kievului, Grigorie Țambiac a ajuns însă doar în 18 februarie 1418. Din această delegație au făcut parte și boieri din Moldova și Țara Românească. Părintele Mircea Păcurariu amintește de: numele lui Thobermur (Tugomir), iar din Moldova boierul Giorgius de Samusinis (Gheorghe din Sămușeni) și Stanislav Rotompan. Dintre orașele din Muntenia: Langnaw (Câmpul Lung ?), Ergx, (Argeș?) Kylo (Chilia?), Zürm (Severin ?) și alte nume care nu se pot identifica. Din Moldova au participat delegații din zece orașe: Suceava, Roman, Iași, Hârlău, Bârlad, Moderland (?), Mayada (?), Herat (?), Mentz (?), Molga (?) Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. a II-a, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 341.

14 Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. X, Ed. Saeculum I. O., Ed. Vestala, București, 1999, pp. 9-10.

provocat o mare tulburare. 452 de nobili s-au declarat de partea lui Hus, socotindu-l sfânt martir, „erou național al cehilor împotriva imperialismului papal și habsburgic, el nu a fost nicidecum un eretic, ci a cerut înnoirea vieții creștine din Apus, singura lui vină a fost aceea că a criticat abuzurile din Biserica papală, precum și primatul papal nejustificat”¹⁵. Așadar, „condamnarea lui Ioan Hus a fost de la început considerată nedreaptă și pripită, legată mai mult de intrigă decât de cercetare corectă, și de aceea ea a provocat printre cehi o mișcare populară, care s-a accentuat apoi prin războaiele husite”¹⁶.

Arderea pe rug a lui Jan Hus la Konstanz (6 iulie 1415) și a lui Ieronim de Praga (1416) au constituit scânteia revoltei husite. Timp de două decenii husiții cehi, conduși de Iacob de Stribro, Jan Zelinsky, Jan Ziska, Procopie cel Mare și Procopie cel Mic, au înfrânt în numeroase lupte armatele catolice ale împăratului Sigismund al Germaniei. Așa s-a întâmplat la 14 iulie 1420 la Vitkov, în 1421 la Nemecky Brod sau, în 1424, când husiții au cucerit Praga¹⁷. Cauza imediată a așa numitelor războaie husite a fost evenimentul numit prima defenestrare de la Praga, din anul 1419. Între 1420-1431 au fost organizate cinci cruciade împotriva husiților, care vor învinge însă de fiecare dată la Spitalsko, Kutna Hora, Usti și Domazlice.

Sinodul, în frunte cu noul papă, Martin al V-lea (1417-1431) în 1417 a luat măsuri pentru nimicirea mișcării husite, dar acestea au întărit mișcarea. După condamnarea lui Hus ca eretic, au izbucnit în sânul husitismului variate direcțiuni confesionale pornind de la tezele magistrului ars pe rug. Așa a luat naștere ramura lui V. Koranda, care milita pentru un realism confesional, sau ramura lui Petru Cheleički care era un moralist idealist sau ramura anarhistă a adamiților cu tendințe apocaliptice. Iar după moartea viteazului conducător de oști Ioan Ziska s-a mai născut și ramura radicală a taboriților¹⁸ sau orfelini. Husiții moderați s-au numit calixtini (de la calix = potir), pentru că au introdus vechea tradiție chirilo-metodiană de a împărtași pe credincioși din potir.

15 Prof. M. Șesan, *Ioan Hus - 550 de ani de la moartea sa în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLI (1965), nr. 7-8, p. 417. Episcopul ortodox sârb Nicolae Velimirovici, canonizat în a publicat în anul 1925 la Belgrad o carte cu titlul: *Sfântul Ioan Hus*.

16 Prof. M. Șesan, *Ioan Hus - 550 de ani de la moartea sa*, pp. 416-417.

17 Dr. Ioan-Vasile Leb, *Teologie și istorie. Studii de Patristică și Istorie bisericească*, Ed. Arhidiecezana, Cluj-Napoca, 1999, pp. 110-111.

18 Prof. M. Șesan, *Husiții și Ortodoxia în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXIV (1958), nr. 3-4, p. 218.

Cealaltă partidă s-a numit utraquiști, pentru că au introdus împărțirea sub utraque forma (sub ambele forme), cu pâine și vin, ca în Biserica Ortodoxă, reacționând astfel împotriva inovației catolice introduse în secolul al XII-lea de a se împărțiși mirenii numai sub forma pâinii, conform teoriei concomitenței. Aceștia au fost conduși de Sigismund Korybut de Lituania.

Husiții extremiști s-au numit taboriți și au fost conduși de Ioan Zisca. Acești nu au acceptat preoți, nici transsubstanțierea la Sf. Euharistie - ceea ce nu învățase Hus. În timpul războiului dintre 1419-1424 s-au dedat la violențe, distrugeri de orașe, de biserici, de bunuri, mulți au fost alungați din țară.

Sinodul de la Basel - considerat *al XVII-lea* conciliu general - a reușit în anul 1413 să-i împace pe husiții moderați (calixtini) cu Biserica romano-catolică, fiind admise cele patru teze de la Praga: 1. cuminerea sub ambele forme, fiind recunoscută prezența lui Hristos sub fiecare dintre cele două forme, 2. predica să fie liberă, în limba poporului, iar predicatorii să fie sub supravegherea episcopului 3. preoții pot avea bunuri materiale dacă le întrebuițează conform canoanelor, iar orice agonisire nedreaptă să fie socotită sacrilegiu și 4. orice cleric cu păcat de moarte să fie înlăturat și să se pedepsească de cei cu putere legală¹⁹. În 1436 au fost încheiate așa-numitele *Compactate* de la Jihlava (compromis) între cehii husiți și Conciliul de la Basel, dar întrucât acestea nu au fost respectate - anulate de altfel în 1462 -, husiții se rup de Biserica latină, Această rupere însă de papalitate le-a atras husiților de la început cele mai grave acuze din partea teologilor papali și a autorităților catolice care i-au urmărit pretutindeni și i-au ponegrit²⁰, cu toate că tratatul din 1485 de la Kutná Hora (*Kuttenberg*) garanta libertatea individuală în alegerea confesiunii.

Taboriții n-au admis nici o concesie, cei care nu s-au supus Romei au fost persecutați. Din rămășițele lor s-a format comunitatea așa-numiților Frați boemi sau moravi care au răspândit ideea traducerii Bibliei în limba poporului. Discipolii lui Hus nu au avut aceeași atitudine față de Biserica Ortodoxă, ca cea fățiș ostilă adoptată împotriva Bisericii catolice. Loviți de toată lumea feudală din țările catolice, husiții au căutat sprijin internațional, promovând unirea și cooperarea ortodocșilor cu husitismul²¹.

19 Prof. M. Șesan, *Din căile reformației cehe*, p. 438.

20 Prof. M. Șesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 219.

21 P.P. Panaitescu, *Husitismul și cultura slavonă în Moldova* în *Romanoslavica* X (1964), 281.

Husiții din Praga, care îl aveau conducător pe arhiepiscopul Jan Rokytana (1435-1471), principalul lor teolog, neconfirmat însă de Roma, au trimis la Patriarhia din Constantinopol o delegație condusă de preotul englez Constantin Platris (Anglicul) - una și aceeași persoană cu Petru Payneus, un celebru teolog englez, fiu al unui lollard, partizan al lui Wycliff, fiind cunoscut sub ambele nume. Încă din Anglia l-a cunoscut pe Ieronim de Praga, pe când acesta din urmă își făcea studiile la Oxford²² - pentru realizarea unirii cu Biserica Ortodoxă, acesta îi solicită împăratului Constantin al XI-lea Dragases (1449-1453) pe cineva care să-l instruiască în credința ortodoxă. Împăratul îl încredințează monahului Ghenadie Scholarios, de la mănăstirea Pantocrator, viitorul patriarh (1454-1456/1460-1464/1464-1465), teolog erudit. Tratatările au avut loc între anii 1451-1452, dar unirea nu s-a mai realizat datorită căderii Constantinopolului sub turci în 1453²³. Este posibil ca acest Constantin Platris să fi vizitat Moldova în 1437, sau în 1451 în drum spre Constantinopol²⁴. El face în fața lui Ghenadie o Mărturisire de credință care se păstrează și în lucrarea patriarhului Dositei al II-lea Nottara al Ierusalimului (1669-1707) Τομος αγαπης κατα Λατινων (Tomul dragostei asupra latinilor), editat la Iași în 1698²⁵.

În secolul al XVI-lea se pomenește din nou de relații între husiți și ortodocși, când ramura poloneză a fraților cehi și Biserica ortodoxă ruso-lituaniană voiau să formeze o alianță între aristocrația protestantă și cea ortodoxă pentru a îngădi expansiunea cruciată a catolicilor lui Sigismund al III-lea al Poloniei²⁶ (1587-1632). Astfel, husitul Bohumil Turnowsky amintea de relațiile husiților cehi cu bizantinii din 1452, subliniind că „de atunci creștinii ortodocși doreau o unire cu discipolii lui Jan Hus”²⁷.

22 Drd. Ioan-Vasile Leb *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului în secolul al XV-lea* în Studii Teologice, an XXX (1978), nr. 3-4, p. 257.

23 Prof. M. Șesan, *Ioan Hus - 550 de ani de la moartea sa*, p. 417. Încă înainte de aceasta, din vremea când trăia Jan Hus, se produsese în Lituania, în 1413, o încercare de colaborare între husiți și ortodocșii ruși de acolo (P. Panaitescu, *Husitismul și cultura slavonă în Moldova*, p. 281).

24 Mihail P. Dan, *Cehi, slovaci și români în sec. XIII-XVI*, Ed. Progresul, Sibiu, 1944, p. 190.

25 Amănunte despre activitatea lui în delegațiile la Constantinopol și tratativele de unire la Drd. I.-V. Leb, *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului...*, pp. 254-263 și Dr. Ioan-Vasile Leb, *Teologie și istorie*, pp. 110-131.

26 Drd. I.-V. Leb, *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului*, p. 263.

27 M. Paulova, *L'Empire Byzantin et les Tcheques avant la chute de Constantinople*, p.223-224.

În ceea ce privește Cehia, țara în care a apărut Hus și susținătorii lui, se naște întrebarea în ce măsură mișcarea husită este o încercare de reînviere a ortodoxiei fraților Chiril și Metodi, predicatorii ei pe aceste meleaguri la jumătatea secolului al IX-lea. Aflată în centrul Europei, la întretăierea sferelor de influență ale Romei și Constantinopolului, Cehia a fost viu disputată de către ambele centre timp de secole²⁸.

Dacă Jan Hus nu a avut răgazul necesar ca să cunoască Ortodoxia, fiind frământat de multe probleme locale, în schimb prietenul său, Ieronim de Praga, a fost adevăratul cercetător al acestei Ortodoxii, în fața locului și sfătuitor al lui Hus în direcția îndrumării Reformei spre Ortodoxie²⁹. De asemenea, călătorind în Lituania și Rusia, în anul 1412 la Vilna, Vitebsk și Pskov s-a rugat în biserici ortodoxe, a participat la pelerinaje, s-a închinat la sfinte icoane și la sfinte moaște³⁰. De asemenea el a cunoscut lucrarea Sf. Ioan Damaschinul $\text{Ἐκδωσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδοξοῦ πίστεως}$ (Expunere pe scurt a credinței ortodoxe). Părintele profesor Milan Šesan consideră că „sunt motive să se creadă că a trecut la Biserica Ortodoxă și și-a luat chip de monah ortodox”³¹. Între acuzele ce i s-au adus de către conciliul de la Konstanz, fiind condamnat și executat prin ardere pe rug, este și aceea că „a apărut în Lituania și Rusia credința răsăriteană față de cea latină și a răspuns: ea este adevărată și de aceea am apărut-o”³². În anul 1490, Ieronim de Praga a intrat în calendarul sfinților cu ziua de prăznuire la 6 iulie, dar în urma hotărârilor Conciliului de la Trident a dispărut din 1598.

Arhiepiscopul Rokytana a propus în 1457 unificarea fracțiunilor husite în Uniunea Fraților cehi și moravi, cuprinzând pe utraquiști, pe frații lui Chelcițky, pe taboriții lui Koranda și apoi grupul valdensilor³³. În 1467, în timpul domniei regelui husit George de Kunštát și Poděbrady (1458-1471), este proclamată independența deplină a Uniunii fraților de Biserica

28 Drd. D. Benga, *Husiții, premergători ai Reformei*, p. 351.

29 Prof. M. Šesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 220.

30 Prof. M. Šesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 222.

31 Prof. M. Šesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 223.

32 Prof. M. Šesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 225.

33 Prof. M. Šesan, *Din căile reformației cehe*, p. 440. Frederick G. Heymann, *John Rokycana: Church Reformer between Hus and Luther in Church History*, vol. 28, nr. 3, Cambridge University Press, 1959, pp. 240-280. James R. Palmitessa, *The Reformation in Bohemia and Poland*, în R. Po-Chia Hsia (ed.), *A Companion to the Reformation World*, Blackwell Publishing, 2004, p. 191.

romană. Următorul episcop al Uniunii va fi Luca de Praga. În anul 1535 apare Mărturisirea de credință a Uniunii Fraților Boemi *Confessio fidei ac religionis, baronum ac nobilium regni Bohemiae, Serenissimo ac invectissimo Ferdinando, Romanorum, Bohoemiae, &c. Regi, Viennae Austriae, sub anno Domini 1535 oblata*, cu 20 de articole, compusă de Jean Augusta, apropiată de *Confessio Augustana* și Catehismele lui Luther³⁴. În 1575 frații publică o nouă mărturisire, *Confessio Bohemica*, cu 25 de articole³⁵.

În 1575 calixtinii și Frații boemi se unesc cu protestanții (unii au îmbrățișat doctrina lui Luther, alții pe cea a lui Zwingli, iar alții pe cea a lui Calvin), într-o comunitate creștină comună recunoscută de împăratul Rudolf al II-lea (1575-1612), prin scrisoarea imperială numită *Cartea maiestică*.

Majoritatea Fraților boemi au îmbrățișat în 1604 calvinismul. Ultimul lor episcop a fost Jan Amos Komensky (Comenius) (1648-1671), pedagogul de la fulnek, autorul cunoscutei lucrări *Didactica magna*, care a trebuit să se refugieze în 1629 din Moravia în Polonia, iar de acolo în 1656 la Amsterdam. În 1650 el a compus lucrarea patetică intitulată testamentul mamei muribunde a Uniunii fraților cehi, constatând că pacea de la Westfalia din 1648 nu a inclus între cărțile simbolice protestante recepte și *Confessio Bohemica*³⁶.

Doctrina lui Jan Hus

Jan Hus a fost la început un protestatar, a cunoscut tezele lui Wycliff, prin mijlocirea lui Toma din Stitne, a lui Matei din Ianov și a Lollarzilor britanici, fără însă a împărtăși concepția teologică critică wiclefiană, ci numai opoziția acestuia contra papalității în schismă³⁷, fără a intenționa

34 A existat și o altă mărturisire cu titlul: *Apologia verae doctrinae eorum qui vulgo appellantur Waldenses vel Picardi retinuerunt enim Joannis Husitae doctrinam, cum Scriptoribus Sancti consencientem. Oblata D. Georgio Marchioni Brandenburgensi, 1538*, numită și Apologia de la Habrova, orientată după scrierile lui Ulrich Zwingli care statua solabilismul, fideismul, predestinația, caracterul simbolic al sacramentelor, respingerea preoției.

35 *Confessio Bohemica. Hoc est Confessio Sanctae et Christianae Fidei, omnium trium Regni Bohemiae, Typis Danielis Carolidae a Carlsbergka, Praga MDCXIX.*

36 Prof. M. Șesan, *Din căile reformăției cehe*, p. 444. Comenius propune în lucrarea *Probleme cu privire la consfătuirea generală asupra îndreptării stării omenești*, scrisă între 1655-1662 promovarea unei reforme generale și radicale, de profunzime și largime, a credinței și trăirii religioase creștine (p. 444).

37 Prof. M. Șesan, *Din căile reformăției cehe*, p. 437.

să întemeieze o mișcare în afara Bisericii catolice. El dorea să rămână fiu credincios al Bisericii romane, nedorind o ruptură de această instituție, dar arată nevoia de reformă. Două din tezele lui se opuneau însă acestei viziuni: înlăturarea oricărei autorități afară de cea a Sfintei Scripturi și nerecunoașterea ierarhiei Bisericii³⁸.

Cu toate acestea, „teologii catolici vor trata husitismul, a priori, ca pe o erezie, iar pe Jan Hus ca pe un eretic, care și-a meritat soarta”³⁹.

În centrul doctrinei sale este predestinația, Biserica este corpul mistic al lui Hristos, care se compune numai din cei predestinați „Sfânta Biserică este adunarea tuturor aleșilor întru mântuire”⁴⁰. Astfel „Ca și Wicliff, Hus a fost un reformator moral care a folosit conceptul de predestinație pentru a respinge pretențiile de supremație eclesială a unei ierarhii corupte...El s-a folosit de principiul discriminării morale pentru a combate pretențiile papale și privilegiile clericale. El nu opta pentru desființarea Bisericii ca instituție și nici pentru separarea celor virtuoși de cei păcătoși (cum au făcut husiții mai târziu), ci pentru reformarea Bisericii, urmând exemplul lui Hristos și simplitatea apostolică. Singur Hristos este capul Bisericii adevărate, formată numai din cei predestinați, și nu a încredințat conducerea ei nici lui Petru și nici unui alt vicar”⁴¹.

Hus afirmă că puterea papei ca vicar al lui Hristos e nulă dacă nu urmează pe Hristos și pe Sf. Petru și în comportare și în moravuri⁴² și respinge categoric infailibilitatea papală: „tot în hukire sunt și cei care spun că papa nu poate să greșească și că oamenii trebuie să-i dea ascultare întru totul și în toate și că el pe cine vrea poate să trimită în ceruri și pe cine vrea în iad, căci această putere este numai a lui Dumnezeu. Și în această hulire sunt și cei care spun că papa este Dumnezeu pe pământ, și că poate să facă aici, pe pământ, orice dorește, și să-i conducă pe toți oamenii cum vrea; și cei care spun că poate statornici altă lege împotriva legii Domnului, sau poate porunci ceva împotriva celor spuse de Sfinții Apostoli... cum de este acest papă mai presus de Sf. Petru, că nu poate

38 Mauriciu Kandel, *Jan Hus și mișcarea husită*, Ed. Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii, București, 1957, p. 18.

39 Drd. D. Benga, *Husiții, premergători ai Reformei*, p. 352.

40 *Despre cele șase rătăcirii*, în vol. Jan Hus, *Scrieri despre credință*, trad. de Anca Irina Ionescu, Ed. Oscar Print, București, 2015, p. 204.

41 Pr. Nicolae Chifăr, *Istoria creștinismului*, vol. IV, Ed. Trinitas, Iași, 2005, pp. 14-15.

42 Gh. Vlăduțescu, *Ereziile evului mediu creștin*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974, p. 82.

păcătui ?”⁴³ Universalitatea Bisericii a fost compromisă de schisme și de lupta pentru putere între episcopi, între capii Bisericii, între papi și împărați. Toate acestea tot atâtea păcate față de Iisus Hristos⁴⁴.

Bulele papale nu merită crezare decât în măsura în care sunt conforme cu Scriptura. „Singura autoritate a creștinului trebuie să fie cuvântul Bibliei, nu preoții care o interpretează...credincioșii trebuie să înțeleagă cu mintea lor cuvântul Domnului expus în Scripturi și să nu împlinescă poruncile mai marilor lor dacă acestea vin în contradicție cu cele spuse în Biblie⁴⁵”.

Papalitatea s-a compromis în mod absolut. Nimic și nimeni nu o mai poate ajuta. De aceea față de ea nu este posibilă decât o atitudine radicală. Nu refacerea ei, ci reforma care să instaleze adevărata Biserică, Biserica lui Iisus în care oricine știe Biblia poate să predice, în care nu se adoră chipuri, nu se admit false miracole, nici daniile, nici bunurile pământești... se renunță ... la simonie și la practica indulgențelor, ca fiind simoniacă⁴⁶.

Magistrul ceh nu este de acord cu transsubstanțierea, dar admite prezența reală a trupului și sângelui lui Hristos în pâine și vin, tăgăduiește raționalitatea transsubstanțierii, așa cum o mai tăgăduise și Berengar de Tours Amaury de Béne, Wycliff⁴⁷. „Și acești hulitori sunt preoții care spun că sunt creatorii Domnului, că ei creează trupul lui Hristos oricând doresc”⁴⁸. Caracterul de jertfă al Sf. Euharistiei este afirmat: „Dumnezeu, prin puterea Sa, prin cuvintele Sale, așa cum spune preotul face ca în mâinile preotului să fie împreună și trupul lui Hristos și forma de pâine,

43 *Despre simonie, adică neșădătoarea cu cele sfinte* în vol. Jan Hus, *Scrieri despre credință*, pp. 45-46. „Mulți papi au fost eretici și răi în alt fel și au fost dați jos din păstorie” (p. 57).

44 Gh. Vlăduțescu, *Ereziile evului mediu creștin*, p. 82.

45 Anca Irina Ionescu, *Jan Hus - omul și opera* în vol. Jan Hus, *Scrieri despre credință*, p. 37.

46 Gh. Vlăduțescu, *Ereziile evului mediu creștin*, pp. 82-83. „că aceste indulgențe sunt necuviincioase dovedește pe deplin Sf. Petru care nu a vrut să-I dea lui Simon pentru bani puterea punerii mâinilor asupra oamenilor, pentru ca în felul acesta să primească darul Duhului Sfânt. Iar apostolii au pus mâna asupra oamenilor nu pentru bani, ci fără plată pentru mântuirea lor... dar acum preoții di lăcomie cumpără indulgențe, iar oamenii vor să scape de păcate dând bani, dar nu se căiesc cu adevărat. Și așa se înșeală de ambele părți: preoții pentru că dau și oamenii când cumpără” (*Despre simonie, adică neșădătoarea cu cele sfinte*, p. 66)

47 Gh. Vlăduțescu, *Ereziile evului mediu creștin*, p. 83.

48 *Despre simonie, adică neșădătoarea cu cele sfinte*, p. 45. „Preoții smintiți povestesc că ei, ori de câte ori doresc, creează trupul Domnului și că ei sunt creatorii Creatorului lor, și mai mult, spun că fiecare preot este mai vrednic decât fecioara Maria, Maica Domnului, argumentând în felul următor: că ea L-a născut pe Iisus Hristos o singură dată, dar fiecare preot poate să-L creeze adesea” (*Despre cele șase rătăcirii*, p. 201).

dar nici aici trupul lui Hristos nu se naște, nu se creează, nu se zămislește din nou, deși începe să fie sfânt aici. De aceea, preotule, să fii mulțumit că, fiind fără păcat de moarte atunci când slujești misa, jertfești trupul lui Hristos către lauda lui Dumnezeu, pentru păcatele oamenilor și ale tale⁴⁹.

Jan Hus se pronunță asupra interpretării abuzive a puterii de alege și dezlega: „*preoții socotesc că depinde de voința lui cui doresc să ierte păcatele, adică să le fie iertate și cui nu doresc să ierte păcatele. Și așa se fălesc cu puterea iertării păcatelor, neînțelegând această putere și neștiind că nu pot să ierte nici un păcat, decât să se roage pentru ele și Dumnezeu să le ierte, nici nu pot să le păstreze atunci când păcătosul jelește din pricina lor, iar Dumnezeu le va ierta, deși ei cred că le pot ierta împotriva voinței lui Dumnezeu și împotriva jeluiirii păcătosului...preoții au puterea de a ierta păcatele, este adevărat, căci au puterea prin slujire... ei nu au propria putere...căci nici prin puterea lor nu pot ierta păcatele ca Dumnezeu, nici nu au murit pentru păcatele lumii, ca Iisus Hristos*”⁵⁰.

Teologul face foarte corect distincția între cultul de latră și cel de dulia sau hiperdulia: „nu trebuie să credem în nici un alt lucru decât în Dumnezeu, pentru că nici un alt lucru nu trebuie să-l iubim mai mult decât pe Dumnezeu. Și așa nu trebuie să credem în *Fecioara Maria, Maica Domnului*, pentru că nu trebuie s-o iubim pe ea mai mult, dar trebuie să credem despre ea, că a rămas fecioară curată prin puterea Domnului. Ni L-a născut pe Dumnezeu, Iisus Hristos, pentru mântuirea noastră, iar după Domnul Iisus este o persoană aparte, cea mai vrednică și mai presus de toți îngerii și de toți apostolii și de toate fecioarele, mucenicii și preoții...dar nici un alt om în afară de Iisus, Fiul ei, nu este mai vrednic decât *preamărita Mamă a Domnului, fărăd e care nici unul din noi, nu poate fi mântuit...și așa credem și despre sfinți și sfinților, dar nu credem și nu trebuie să credem în sfinți*”⁵¹.

În scrierile sale - în care regăsim numeroase argumente patristice, în special din scrierile părinților latini: fer. Augustin, Sf. Leon cel Mare, Sf. Grigorie cel Mare, Sf. Bernard de Clairvaux, dar și din operele Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur și referiri la canoanele Sinoadelor I și IV Ecumenice - face referire la Sf. Taine, la post, la monahism,

49 *Despre cele șase rătăcirii*, p. 203.

50 *Despre cele șase rătăcirii*, p. 205, 207.

51 *Despre cele șase rătăcirii*, p. 204.

cu admirație: „scumpa feciorie întru Hristos și fecioria Mamei Lui sunt eliberate și ridicat mai sus de văduvie și de căsnicie ! Scriptura mărturișește că pe el îl îndrăgesc îngerii...dragi fecioare, mirese ale lui Hristos și fiicele mele ! Păstrați fecioria voastră curată, ceea ce înseamnă păzirea voinței de tulburarea trupească, pe care nu a îngăduit-o nicidecum Hristos, și nici Mama Lui, fecioara Maria, nu a îngăduit-o”⁵². De asemenea, el este împotriva celibatului preoților, deoarece în felul acesta ei încalcă unul din sacramentele Domnului⁵³.

Orator, tribun popular, realist ca filosof, polemist contra ierarhiei catolice, Jan Hus și activitate sa dovedesc că „criza din sânul societății cehe se datora atât factorului social-economic, cât și celui politico-ideologic... se evidențiază mai ales trei elemente: sentimentul patriotic și dragostea pentru limba națională, opoziție față de germani și limba lor și opoziție față de papalitate și limba latină... se adaugă și deosebirile doctrinare, germanii fiind adepții nominalismului, iar cehii ai realismului”⁵⁴.

Datorită refuzului episcopilor de a le hirotoni clerici, din anul 1447 au început să-și hirotonească ei înșiși preoți printr-o simplă punere de mâini⁵⁵. În timpul disputei de la Leipzig, Eck îi reproșează lui Luther că este plin de otravă husită și că eclesiologia lui este opera lui Hus, Luther se va numi „un Hus saxon”⁵⁶. După acest moment, Luther „își procură opera reformatorului ceh *De ecclesia*, îi aprobă ideile și nu vede nimic rău în ea”⁵⁷.

Ideile husite reformatoare s-au răspândit în Boemia, Moravia, Polonia, Ucraina, Austria, Croația, Ungaria și Țările Române. „Husitismul reprezintă un tip de reformă care se va manifesta mai ales în mișcările radicale ale Reformei germane și e va apropia mai mult de cea a lui Zwingli, care are o importantă latură socială. Spre deosebire de cea a lui Luther și Calvin, reforma husită are unele caracteristici speciael, accentual pus pe Lex Chriti și pe Predica de pe Munte, perspectiva împărăției lui Hristos în această lume, Euharistia și dominant etică în viața colectivă și individual.

52 *Scrisoare fecioarelor dintr-o mânăstire* în vol. Jan Hus, *Scrieri despre credință*, p. 229.

53 A. I. Ionescu, *Jan Hus - omul și opera*, p. 37.

54 Arthur Bernède, *Hus, Jan* în *La Grande Encyclopédie*, t. XX, Paris, 1949, p. 420.

55 M. Paulova, *L'Empire Byzantin et les Tcheques avant la chute de Constantinople* în *Byzantinoslavica*, an XIV (1953), p. 169, nota 49.

56 Prof. M. Șesan, *Din căile reformației cehe*, p. 441.

57 Joseph Macurek, *Jean Hus et les traditions hussites*, Ed. Plon, Paris, 1973, p. 305.

Și poate, dacă condițiile politic ar fi fost mai prielnice și Hus n-ar fi fost ars pe rug, reforma husită ar fi putut căpăta o cu totul altă turnură⁵⁸.

Husiții în Transilvania și Moldova

În timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432), o parte din din adepții lui Jan Hus au găsit adăpost în Moldova, domnitorul „a dovedit - așa cum a făcut de altfel întregul nostru popor în decursul istoriei sale - că n-a îngăduit ura confesională sau religioasă, ci fiecare a fost lăsat să trăiască în legea lui”⁵⁹. Cea mai veche informație documentară despre prezența husiților aici datează din 1420, la doar cinci ani de la arderea pe rug a lui Hus, cronica bisericii evanghelice din Levoca semnalează că în acest an, „câțiva unguri din cauza învățaturii lui Jan Hus au fost goniți în Moldova”⁶⁰.

Domnitorul moldovean Alexandru cel Bun, credincios ortodox român, manifestând toleranță și acceptare față de o altă religie, i-a primit bine pe husiți și le-a permis să se stabilească și să trăiască în orașele din țara sa⁶¹, Trotuș, Bacău, Roman și satele din apropiere din ultimele două orașe - în Târgu Neamț, Cotnari, Huși și Ciubărciu pe Nistru, precum și în satele Sfântul Ioan, Sfântul Petru și Sfântul Anton⁶². Mai mult, domnitorul a emis o poruncă în scris să nu fie tulburați de în exercitarea cultului lor⁶³.

58 Drd. D. Benga, *Husiții, premergători ai Reformei*, p. 355.

59 Pr. prof. dr. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, pp. 339. Menționăm aici că în secolul al XVIII-lea în Țările Române protestanților li se recunoaște libera practică a cultului și capătă chiar favoruri din partea domnitorilor, cum au fost hrisoavele lui Constantin Racoviță (1749-1753) din 1753, Mihai Șuțu (1783-1786) din 1784, Alexandru Moruzi (1793-1796) din 1793 în Țara Românească și Ioan Teodor Callimachi (1758-1761) din 1760 în Moldova. Comunități protestante s-au înființat la București încă din secolul al XVI-lea, iar la Iași în 1813, București 1819, Craiova 1839.

60 M. P. Dan, *Cebii, slovaci și români în veacurile XIII-XVI*, p. 84, nota 7.

61 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Historical Aspects of the Hussite Migration in Moldavia for Religious Freedom* în *The Phenomenon of Migration Proceedings of Harvard Square Symposium Volume 2, Year 2016, The Scientific Press Cambridge M. A.*, pp. 85-86. „Domnul nu se temea că husiții ar putea să slăbească Biserica Ortodoxă din țara lui, una din bazele cârmuirii sale” (P. Panaitescu, *Husitismul și cultura slavonă în Moldova*, p. 284).

62 Dr. Anatol Măcriș, *Segmente și fragmente de istorie: comunicări prezentate la AICID*, Ed. Agerpress Typo, București, 2000, p. 119.

63 Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor 2. De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII-lea*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 108. Husiții „au aflat scăpare la noi, iar când regale Ungariei și al Poloniei a cerut să-I alungăm, Alexandru cel Bun a răspuns că așa ceva nu stă în deprinderile noastre față de oaspeți” (Simion Mehedinți, *Creștinismul românesc: adaos la caracterizarea etnografică a poporului român*, Ed. Anastasia, București, 1995, p. 31).

În anul 1431, Iacob, liderul husiților din Moldova, va câștiga favoarea lui Alexandru cel Bun și comunitatea husită devine privilegiată, fiind protejată de un hrisov domnesc⁶⁴.

Episcopul catolic din Baia, dominicanul polonez Ioan de Ryza (1418-1439), a intrat în conflict cu husiții, dar n-a reușit să obțină izgonirea sau predarea husiților, adresându-se episcopului catolic de Cracovia, Sbigneus (Zbygniew) Okesnicki să intervină la regele Poloniei, Vladislav Jagello, care să solicite extrădarea lor, spunea între altele: „se află un om plin de răutate, înveninat de otrava sectei wiclefiștilor, cu numele de Iacob...domnul îl ocrotește împotriva tuturor credincioșilor întru Hristos... și i-a dăruit loc de locuință în orașul Bacău... iar cine-i va crea vreo neplăcere va plăti Domului douăzeci de ducați turcești de aur”⁶⁵.

Marele nostru polihistor Nicolae Iorga afirma că în anul 1438 propaganda husită era reprezentată de „un preot Constantin de loc din Roma, care se lauda că este canonic al Lateranului și câștigă multă lume la noua lege poporală, cu cărțile sfinte în graiul vorbit și înțeles în de obște”⁶⁶. În Transilvania și Moldova au fost cunoscute numai concepțiile ramurilor radicale. Acești husiți din ramurile radicale veneau în Răsărit ca să caute adevărul creștin din epoca apostolică și nu să răspândească propriile lor idei care nu erau cristalizate, deci ei veneau să învețe și doar să combată

64 Pe lângă faptul că li s-a permis să construiască case în Bacău, hrisovul conținea și o prevedere cu privire la protecția lor, orice vătămare adusă husiților era pedepsită...De asemenea, domnitorul stabila măsuri speciale pentru protejarea predicatorilor husiți de încercările episcopului catolic de a stabili represalii asupra lor (I.-Gh. Rotaru, *Historical Aspects of the Hussite Migration in Moldavia*, p. 89).

65 *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1968, pp. 64-66. Scrisoarea în limba latină la Șerban Papacostea, *Știri noi cu privire la istoria husitismului în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun* în *Studii și Cercetări Științifice-Istorice*, Iași, an XIII, fasc. 2, 1962, pp. 257-258. În 6 mai 1431, Vladislav Jagello îi trimite o scrisoare lui Alexandru cel Bun în care arăta că știe dintr-un izvor sigur că Iacob propovăduiește în Moldova erezia husită cea atât de răufăcătoare, care va duce la distrugerea Țării Moldovei, la fel ca cea a Boemiei, iar apoi îi cere să pună capăt toleranței și să-l extrădeze pe principalul predicator husit din Moldova, Iacob și pe discipolii săi, pentru a fi judecați de autoritățile poloneze (Ș. Papacostea, *Știri noi cu privire la istoria husitismului în Moldova lui Alexandru cel Bun*, p. 254 și Pr. prof. Corneliu Sirbu, *Un document inedit cu privire la mișcarea husitismului în Moldova pe vremea lui Alexandru cel Bun* în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XL (1964), nr. 1-2, pp. 75-78). Domnitorul român nu extrădează pe husiți, pentru că aceștia luptau împotriva lui Sigismund de Luxemburg, vechiul său adversar, care ceruse lui Vladislav Jagello în 1409 împărțirea Moldovei (Pr. drd. Dănuț I. Manu, *Pătrunderea husitismului în Țările Române și apariția primelor texte religioase în limba română* în *Glasul Bisericii*, an XXXIII (1974), nr. 3-4, p. 286).

66 N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a viații religioase a românilor*, vol. I, ed. a III-a, Ed. Ministerului de Culte, București, 1928, p. 83.

papalitatea⁶⁷. Concepțiile acestor husiți radicali erau foarte departe de Teologia și spiritualitatea ortodoxă, pentru care motiv nu au reușit să-i influențeze pe credincioșii ortodocși români în preajma cărora trăiau.

Husiții din Moldova și-au formulat credința în 38 de articole⁶⁸. Inchizitorul franciscan Iacob de Marchia, însărcinat de papa Eugeniu al IV-lea (1431-1447) să eradicaze erezia husită, a compus în 1461 *Reprobationes 38 articulorum quos tenent haeretici Usiti de Moldavia*: husiții resping pe papă și ierarhia clericală ca diavolească, Biserica romană ar fi un templu al satanei, slujbele și cinstirea Maicii Domnului și a sfinților ar fi nepotrivite, ca și facerea Sf. Cruci, iar jertfa lui Iisus pe cruce a fost doar părută (bogomilism), nu există purgatoriul, nici prefacerea darurilor și toți credincioșii constituie preoție sfântă, singurul izvor de credință este Biblia⁶⁹.

67 Prof. M. Șesan, *Husiții și Ortodoxia*, p. 220.

68 Conținutul acestora este publicat în: *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, pp. 75-77, așa cum rezultă din formularea acestor articole de Ioan de Turrecremata, cardinal de San Sisto, căruia papa Pius al II-lea (1458-1464) i-a cerut să le combată: „1. Ei nu ascultă de Biserica romană și nici de vreo autoritate bisericească, 2. Ei spun că trupul lui Hristos și sângele Lui după elevațiune se reîntorc la substanța firească a pâinii și vinului. 6. Ei desfac căsătoriile. 9. Ei neagă purgatorial și slujbele pentru morți, recunoscând doar cele două termene extreme rai și iad. 10. Ei spun că puterea pe care a dat-o Hristos Sfântului Petru n-o are nici unul dintre preoți și nici stăpânul apostolic. 11. Ei spun că oricine dintre cei care nu primește trupul și sângele lui Hristos sub utraque speciae este osândit pe vecie. 12. Ei nu recunosc nici una din concesiile papale privind mântuirea și absoluțiunea credincioșilor. 13. Ei condamnă pe cei ce cinstesc moaștele sfinților. 14. Ei își bat joc de minunile ce se fac invocând sfinții. 15. Ei opresc să se facă semnul Crucii. 16. Ei spuncă Hristos nu a pățimit cu adevărat și nici nu a murit cu adevărat. 16. Ei opresc să fie cinstită slăvita fecioară Maria și ceilalți sfinți, zicând că numai Dumnezeu trebuie cinstit și numai lui trebuie să I se înalțe rugăciune. 20. Ei spun că folosirea chipurilor cioplite în biserică este idolatrie. 21. Ei spun că orice preot are tot atâta putere de a dezlega și de a lega ca și papa. 26. Ei spun că nimeni dintre muritori nu poate dezlega de păcat. 31. De miruirea bolnavilor și miruirea episcopală ei nu țin seama. 33. Nu țin nici o sărbătoare în afară de duminică. 34. Nu țin seama de postire. 36. Ei slujesc liturghia în veșminte și locuri neconsacrate și fără altar portativ, nu îngrijesc ca să fie biserica sfințită. 37. Femeile lor poartă haina preoțească”. Din toate acestea rezultă că adepții husitismului nu mai recunoșteau autoritatea Bisericii apusene, respectiv a pontifului roman ca urmaș al Sf. Apostol Petru, resping existența purgatoriului și practica indulgențelor, vorbesc despre prezența reală a lui Hristos în Euharistie, dar nu și despre prefacere, practicând împărtășirea sub anbele forme și îngăduie divorțul. Remarcăm că lupta împotriva inovațiilor catolice a fost dusă la extrem, husiții nemiarecunoscând: nici o autoritate bisericească, cultul Maicii Domnului, a Sf. Cruci, a sf. icoane și moaște, fără distincție între adorare și venerare, sărbătorile sfinților, rugăciunile mijlocire pentru morți, Taina Sf. Mirungeri, a Sf. Spovedanii și a Sf. Maslu, postul ca nevință duhovnicească. Aceștia nu aveau locașuri de cult consacrate și au introdus ministeriul femeilor. Sesizăm influența bogomilă în afirmația despre pătimire și moartea aparentă a Mântuitorului, precum și distanțarea de învățătura magistrului Jan Hus: „Hristos fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat, ca un om a suferit truda, chinurile, batjocorirea și moartea cea mai cumplită și cea mai groaznică pentru păcatele noastre” (*Despre cele șase rătăcirii*, p. 206).

69 Prof. M. Șesan, *Din căile reformăției cehe*, p. 440.

În 1432 Iacob de Marchia a fost numit vicar general în Bosnia și inchizitor în Ungaria și teritoriile austriece, fiind chemat în Transilvania de episcopii romano-catolici de Oradea și Alba Iulia⁷⁰ și canonicul de Cenad. Grupuri de husiți au căutat adăpost în Transilvania - unde mișcarea era cunoscută datorită numărului mare de studenți de aici care studiau la Universitatea din Praga⁷¹ -, dar persecuțiile religioase pornite de episcopii catolici Ioan al V-lea de Curzola (1435-1440) de la Oradea și Gheorghe al II-lea Lépes (1427-1442) din Alba Iulia și inchizitorul Iacob de Marchia, i-au determinat să caute adăpost în Moldova⁷². După răscoala de la Bobâlna (1437), un număr mare de husiți din Ungaria și Transilvania s-au refugiat în Moldova, unde nu exista o Biserică de stat catolică, fiind conduși de preoții Peczy Toma și Ujlaki Bálint și s-au stabilit în Trotuș și în alte zone, aceștia traducând pentru prima oară Biblia în limba maghiară, probabil în anul 1430⁷³. Unii s-au stabilit în nordul Transilvaniei unde au construit câteva orașe - de pildă orașul Cehu Silvaniei, jud. Sălaj a fost întemeiat de husiți.

Într-o bulă papală emisă în 1436, Eugeniu al IV-lea se exprimă astfel: „Aflăm cu cea mai mare neplăcere cum că în regatul Moldovei s-ar

70 Episcopul de Alba Iulia trimite o scrisoare lui Iacob de Marchia în 8 mai 1436, cerându-i „să treacă și în Transilvania și să extermineze credința eretică a husiților care au trecut acolo din Moldova și din alte părți” (Eudoxiu Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, partea a II-a, București, 1890, pp. 604-605). Gheorghe Lepeș se exprimă în termeni foarte duri: „mi-au infectat turma caprele răioase din Moldova” (Pr. Gheorghe I. Moisecu, Pr. Ștefan Lupșa, Pr. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1957, p. 249).

71 În anii 1369-1407, au studiat la Praga, unde Hus era profesor, 35 de studenți moldovalahi și transilvăneni. În anii 1407-1410 a frecventat cursurile aceleiași Universități, un tânăr moldovean pe nume Iacob...propovăduia prin anul 1431, husitismul prin satele din Moldova (Pr. drd. D. I. Manu, *Pătrunderea husitismului în Țările Române...*, pp. 285-286).

72 I.-Gh. Rotaru, *Historical Aspects of the Hussite Migration in Moldavia*, p. 86.

73 M. P. Dan, *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI*, pp. 99-100. Traducerea așa-numitei Biblii Husite s-a făcut între anii 1416-1439 în comuna Tătăruș din nordul Moldovei. Aceasta s-a păstrat în trei Codex-uri prețioase: Viena, München și Apor (Dr. Ioan-Gheorghe Rotaru, *Sabatarieni în contextul vieții transilvane (sec. XVI-XX)*, vol. I, Ed. Risporint, Cluj-Napoca, 2014, p. 45. Pentru amănunte legate de Biblia Husită a se vedea Robu Magda, *Erdély vonatkozású magyar nyelvű bibliafordítások* în vol. Ioan Chirilă (coord.), *Biblie și multiculturalitate. Dinamica granițelor culturale ale Europei determinată de traducerea și circulația textului sacru*, Ed. Limes/Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, pp. 46-48). Influența social-politică a husitismului nu poate fi contestată, mai ales pentru Transilvania, unde iobagii români erau frați de suferință cu husiții. Exemplul mișcării husite a fost urmat și de ardeleni care s-au răscolit împotriva nobililor la Bobâlna (1437). Masele populare din Transilvania, urmând exemplul husiților s-au adunat pe înălțimi, unde și-au construit tabere înconjurate de șanțuri (Pr. drd. D. I. Manu, *Pătrunderea husitismului în Țările Române...*, p. 288).

fi adăpostit o mulțime de eretici, mai cu seamă din abominabila sectă a husiților⁷⁴. Rezultă că prima imigrație numeroasă a husiților în Moldova trebuie să se fi petrecut pe la anul 1435, după bătălia de la Lipany, lângă Praga, dintre catolici și husiți, când se înregistrează căderea ultimului succesori al lui Zizka, Procopie cel Mare⁷⁵.

Regele Matia Corvinul al Ungariei (1458-1490) îndemnat de Curia Romană, refuză să recunoască *Compactatele* și pornește cruciade împotriva husiților, în acest context noi grupuri de husiți își găsesc adăpost în Moldova în 1460. Odată cu urcarea pe tronul țării a catolicului Vladislav al II-lea Jagello (1490-1516) care îi declară eretici pe calixtini și radicali, și decretează „că îmbrățișarea husitismului este un delict și se interzice cu strășnicie”⁷⁶, mulți dintre ei au plecat în 1481 spre Moldova unde domnea Ștefan cel Mare (1457-1504), în frunte cu Mikulaș Slansky, Elias Krenovski, Martin Kokoveț, Luca din Praga și Martin Kabatnik, stabilindu-se în orașe precum Huși și Roman, domnul „cu multă bună-voință le-a îngăduit a-și căuta unde vreau loc, după vechile obiceiuri moldovenești”⁷⁷. După moartea lui Ștefan cel Mare, devenind domn fiul său, Bogdan al III-lea cel Orb (1504-1517) s-a dovedit la fel de binevoitor față de husiți, stabilindu-ți pentru un timp reședința în târgul Huși.

74 B. P. Hașdeu, *Istoria toleranței religioase în România*, ed. a II-a, București, 1868, p. 28. Într-o scrisoare către Universitatea din Praga a Patriarhiei de Constantinopol în 1452 se spune: „Ceea ce socotim de mare preț și ne provoacă o mare bucurie, a fost raportul pe care el (preotul Constantin - n. n.), ni l-a prezentat și în care ne indică numeroși credincioși ce împărtășesc părerea lui despre dreapta credință și cultul bisericesc și anume cei (dintre husiti - n. n.) care locuiesc în Moldova și aceștia sunt refugiați, cei din Ungaria, din Boemia și mai ales cei din Anglia, care inclină cu toții spre credința ortodoxă” (Șerban Papacostea, *Știri noi cu privire la istoria husitismului în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun*, p. 256). Așadar, este de observat că singura comunitate husită, dintre cele ce figurează în această înșirare, care este indicată cu mențiunea de «refugiați» este cea din Moldova. Distincția își are însemnătatea ei. Comunitățile din Boemia și cele din Ungaria, precum și cele ale aderenților lui Wyclif în Anglia erau considerate ca fiind alcătuite din localnici, băștinași, care au aderat la credința și la mișcarea husită. În schimb, comunitatea husită din Moldova este arătată special ca fiind altfel alcătuită decât celelalte, și anume din refugiați (P. Panaitescu, *Husitismul și cultura slavonă în Moldova*, p. 283).

75 Magistrand Gheorghe Speranță, *Dovezi de toleranță religioasă în Țările Române în Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXIII (1965), nr. 7-8, p. 742.

76 M. Dan, *Sub flamura Taborului*, p. 264.

77 J. Macurek, *Jean Hus et les traditions hussites*, p. 44. Menționăm aici și o știre, singura de altfel, despre prezența unui husit în Țara Românească: „un husit cu numele Valentin s-a dus până la Dunărea muntenească” (p. 43). Unii cercetători sunt de părere că târgul (orașul) Huși a fost întemeiat de husiți, în amintirea lui Jan Hus, iar satul Sfântul Ieronim, din apropierea acestuia, în amintirea lui Ieronim de Praga.

Husiții se mențin în Moldova până în anul 1571, când un călugăr din Troțuș, care era secretarul episcopului de Camenița îi scria acestuia: „ultimii eretici din Huși și Roman, cu satele vecine, vreo două mii de oameni au fost întorși la catolicism”⁷⁸. De aici rezultă că în anii anterior numărul husiților era și mai mare.

Reformația cehă a reprezentat astfel o etapă importantă în străduințele generale după reforma bisericească în Apusul catolic-papal⁷⁹. Din nefericire, Jan Hus nu a cunoscut scrierile Sfinților Părinți răsăriteni, nu a venit în contact direct cu spiritualitatea ortodoxă, iar condițiile istorice au fost de așa natură încât nu s-a putut realiza o apropiere (unire) a Fraților boemi cu Biserica Ortodoxă.

Un număr însemnat de husiți au căutat adăpost în Țările române, fiind persecutați pentru credință în statele din vecinătate. În Moldova aceștia au trăit în colonii și n-au fost considerați un pericol pentru populația băștinașă de credință ortodoxă cu care veneau în contact.

Bibliografie

- * Benga, Daniel, *Husiții, premergători ai Reformei. Prezența lor pe pământ românesc în Biserica Ortodoxă Română*, an CXVII (1999), nr. 1-6.
- * Bernède, Arthur, *Hus, Jan* în *La Grande Encyclopédie*, t. XX, Paris, 1949.
- * Blond, Georges, *Furioșii Domnului. Catolici și protestanți: patru veacuri de fanatism*, trad. de Iulia Giroveanu și Sanda Mihăescu-Boroianu, Ed. Politică, București, 1976.
- * *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1968.
- * Chaunu, Pierre, *Le temps des Réformes, La crise de la chrétienté, l'éclatement (1250-1550)*, Ed. Fayard, Paris, 1975.
- * Chifăr, Pr., Nicolae, *Istoria creștinismului*, vol. IV, Ed. Trinitas, Iași, 2005.
- * *Confessio Bohemica. Hoc est Confessio Sanctae et Christianae Fidei, omnium trium Regni Bohemiae*, Typis Danielis Carolidae a Carlsbergka, Pragae MDCXIX.
- * Dan, Mihail P., *Cehi, slovaci și români în sec. XIII-XVI*, Ed. Progresul, Sibiu, 1944.

78 E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II, partea a IV-a, București, 1897, p. 698.

79 Prof. M. Șesan, *Din căile reformației cehe*, p. 444.

- ✦ Dan, Mihail, *Sub flamura Taborului*, Ed. Tineretului, București, 1959.
- ✦ Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. X, Ed. Saeculum I. O., Ed. Vestala, București, 1999.
- ✦ Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor 2. De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII-lea*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
- ✦ Hașdeu, B. P., *Istoria toleranței religioase în România*, ed. a II-a, București, 1868.
- ✦ Hurmuzachi, E., *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II, partea a IV-a, București, 1897.
- ✦ Hus, Jan, *Scrieri despre credință*, trad. de Anca Irina Ionescu, Ed. Oscar Print, București, 2015.
- ✦ Iorga, N., *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ed. a III-a, Ed. Ministerului de Culte, București, 1928.
- ✦ Kandel, Mauriciu, *Jan Hus și mișcarea husită*, Ed. Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii, București, 1957.
- ✦ Leab, Dr. Ioan-Vasile, *Teologie și istorie. Studii de Patristică și Istorie bisericească*, Ed. Arhidiecezana, Cluj-Napoca, 1999.
- ✦ Leab, Drd., Ioan-Vasile, *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului în secolul al XV-lea în Studii Teologice*, an XXX (1978), nr. 3-4.
- ✦ Manu, Pr. drd., Dănuț I., *Pătrunderea husitismului în Țările Române și apariția primelor texte religioase în limba română în Glasul Bisericii*, an XXXIII (1974), nr. 3-4.
- ✦ Măcriș, Dr. Anatol, *Segmente și fragmente de istorie: comunicări prezentate la AICID*, Ed. Agerpress Typo, București, 2000.
- ✦ Macurek, Joseph, *Jean Hus et les traditions hussites*, Ed. Plon, Paris, 1973.
- ✦ Mehedinți, Simion, *Creștinismul românesc: adaos la caracterizarea etnografică a poporului român*, Ed. Anastasia, București, 1995.
- ✦ Moisecu, Pr., Gheorghe I., Lupșa, Pr., Ștefan, Filipașcu, Pr., Alexandru, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1957.
- ✦ Muntean, Pr. prof. dr., Vasile V., *Istoria creștină generală*, vol. II, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
- ✦ Oțetea, Acad. Andrei, *Renașterea și Reforma*, Ed. Științifică, București, 1968.

- ✦ Păcurariu, Pr. prof. dr., Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. a II-a, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- ✦ Palmitessa, James R., *The Reformation in Bohemia and Poland*, în R. Po-Chia Hsia (ed.), *A Companion to the Reformation World*, Blachwell Publishing, 2004.
- ✦ Panaitescu, P. P., *Husitismul și cultura slavonă în Moldova în Romanoslavica X* (1964).
- ✦ Papacostea, Șerban, *Știri noi cu privire la istoria husitismului în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun* în *Studii și Cercetări Științifice-Istorice*, Iași, an XIII, fasc. 2, 1962.
- ✦ Paulova, M., *L Empire Byzantin et les Tcheques avant la chute de Constantinople* în *Byzantinoslavica*, an XIV (1953).
- ✦ Rotaru, Dr. Ioan-Gheorghe, *Sabatarieni în contextul vieții transilvane (sec. XVI-XX)*, vol. I, Ed. Risporint, Cluj-Napoca, 2014.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Historical Aspects of the Hussite Migration in Moldavia for Religious Freedom”, în *The Phenomenon of Migration Proceedings of Harvard Square Symposium*, Volume 2, Year 2016, The Scientific Press Cambridge M. A.
- ✦ Sirbu, Pr. prof., Corneliu, *Un document inedit cu privire la mișcarea husitismului în Moldova pe vremea lui Alexandru cel Bun în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XL (1964), nr. 1-2.
- ✦ Șesan, Prof. M., *Din căile reformației cehe în Mitropolia Banatului*, an XIII (1963), nr. 9-10.
- ✦ Șesan, Prof. M., *Husiții și Ortodoxia în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXIV (1958), nr. 3-4.
- ✦ Șesan, Prof. M., *Ioan Hus - 550 de ani de la moartea sa în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLI (1965), nr. 7-8.
- ✦ Speranță, Magistrand, Gheorghe, *Dovezi de toleranță religioasă în Țările Române în Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXIII (1965), nr. 7-8.
- ✦ Trifa, Sorin H., *Introducere în contextul Reformei Protestante din secolul al XVI-lea*, <http://www.bisericalutherana.ro/reforma-protestanta500/introducereincontextulreformeiiprotestantedinsecolulalxvi-lea>, accesat la 06.03.2020.
- ✦ Vlăduțescu, Gh., *Ereziile evului mediu creștin*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974.
- ✦ White, Ellen G., *Tragedia veacurilor*, trad. de Nelu Dumitrescu, Casa de Editură Cuvântul Evangheliei, București, 1994.